

**You have downloaded a document from
RE-BUŚ
repository of the University of Silesia in Katowice**

Title: Ogrodziński Wincenty Stefan

Author: Dariusz Rott

Citation style: Rott Dariusz. (2010). Ogrodziński Wincenty Stefan. W: J. Lyszczyńska, D. Rott (red.), "Słownik pisarzy śląskich. T. 3" (S. [86]-91). Katowice : Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego

Uznanie autorstwa - Użycie niekomercyjne - Bez utworów zależnych Polska - Licencja ta zezwala na rozpowszechnianie, przedstawianie i wykonywanie utworu jedynie w celach niekomercyjnych oraz pod warunkiem zachowania go w oryginalnej postaci (nie tworzenia utworów zależnych).

UNIwersYTET ŚLĄSKI
W KATOWICACH

Biblioteka
Uniwersytetu Śląskiego

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

OGRODZIŃSKI WINCENTY STEFAN, kryptonimy St. Ogr., W. Ogr., W. Ogrodz. (1884—1945), filolog klasyczny i polonista, nauczyciel gimnazjalny, działacz społeczny.

Urodził się 5 kwietnia w Nowej Wsi Narodowej pod Krakowem jako syn Jana Józefa (1852—1902), rzemieślnika pochodzenia szlacheckiego, i Anny z Terasów. Po ukończeniu w 1904 r. IV Gimnazjum im. H. Sienkiewicza w Krakowie rozpoczął studia na Uniwersytecie Jagiellońskim. W latach 1904—1908 studiował filologię klasyczną pod kierunkiem Kazimierza Morawskiego i Adama Miodońskiego oraz polonistykę głównie pod kierunkiem Stanisława Tarnowskiego. W czasie studiów organizował z kolegami z filologii klasycznej przedstawienia teatralne. Związał się także z konspiracyjną organizacją „Zet” (Związek Młodzieży Polskiej), biorąc udział w kolportażu nielegalnych wydawnictw na teren zaboru rosyjskiego. Pracę pedagogiczną rozpoczął, po złożeniu egzaminów nauczycielskich w 1908 r., obejmując na krótko funkcję nauczyciela, w c. k. gimnazjum w Przemyślu, a następnie, w latach 1909—1914, w gimnazjum w Nowym Targu. W czasie pierwszej wojny światowej walczył w szeregach II Brygady Legionów pod dowództwem Józefa Hallera, uczestnicząc w kampanii karpackiej. Od 1 grudnia 1917 r. objął dyrekcję prywatnego gimnazjum polskiego w Dolinie koło Stanisławowa. Na ten okres przypadają początki jego działalności naukowej i translatorskiej: *Przyczynki do znajomości autorów klasycznych u pisarzy polskich XVI i XVII w.* (Stromata in honorem C. Morawski. Kraków 1908, s. 135—147), i przekłady trzech pierwszych ksiąg *Iliady* Homera (Nowy Targ 1911), a także wybranych *Pieśni* Horacego (*Horatius Quintus Flaccus. Kwintusa Horacego Flaccusa przełożył...* Nowy Targ 1912). O przekładach tych Ryszard Gansiniec pisał, że „są mozolne i solidne”. Z okresu młodości pozostały także w rękopisie szkice: *Próbný zarys historyczny wersyfikacji polskiej; Sta-*

*tystyka; Zapomniany współpracownik biskupa Woronicza — Mateusz Dubiecki; Niedoszły następca Janickiego. O Janie Kirsieńskim, obecnie przechowywane w Archiwum PAN w Krakowie. W czasie walk polsko-ukraińskich w 1918 r. władze ukraińskie aresztowały go i więziły w Tarnopolu. Po zwolnieniu z więzienia powrócił do gimnazjum w Nowym Targu, gdzie pracował do 1924 r. Brał udział w akcji polskiej na Spiszu i Orawie, związanej z ustanowieniem południowej granicy Polski. W 1924 r. przeniósł się na Górny Śląsk, do Katowic, gdzie w Śląskim Urzędzie Wojewódzkim objął funkcję wizytatora niemieckich szkół średnich w województwie śląskim. Jego związki ze Śląskiem rozpoczęły się jeszcze przed I wojną światową, kiedy to utrzymywał kontakty z górnośląskimi działaczami. Brał żywy udział w życiu intelektualnym Katowic. Założył tu Śląskie Koło Filologiczne, koło Polskiego Towarzystwa Filologicznego (PTF). Członkiem PTF był od 1908 r. Przez wiele lat kierował kołem śląskim, które po lwowskim stanowiło najliczniejszy oddział PTF, skupiając w 1928 r. 73 członków. Powołał do życia 7 października 1928 r. Koło Polonistów, które powstało jako oddział śląski Towarzystwa Literackiego im. A. Mickiewicza oraz Towarzystwa Miłośników Języka Polskiego. Stowarzyszenia te grupowały głównie przedstawicieli środowiska nauczycielskiego. W 1928 r. wziął udział w organizacji Śląskiego Towarzystwa Literacko-Artystycznego, współpracował z Towarzystwem Przyjaciół Nauk na Śląsku: 13 czerwca 1930 r. powołano go na członka komisji do przeredagowania statutu, od 1930 do 1932 r. był członkiem zarządu, w 1932 r. sekretarzem Towarzystwa, lecz w związku z przeniesieniem na emeryturę i wyjazdem do Krakowa zrezygnował z tej funkcji. Aktywnie uczestniczył w działalności Instytutu Śląskiego w Katowicach, należał też do Towarzystwa Dante Alighieri, uczestniczył w kongresach odbywanych w Rzymie. Był członkiem Komitetu Wydawnictw Śląskich, Komisji Filologicznej oraz Komisji Historii Literatury Polskiej PAU. Zasłużył się szkolnictwu polskiemu na Śląsku, m. in. wielokrotnie występując w Genewie, w Hadze i w Paryżu na forum Ligi Narodów i Trybunału Międzynarodowego. Interesował się także nauczaniem języków klasycznych w szkołach średnich na Śląsku, o czym pisał w artykule *Dola i niedola filologii klasycznej w dzisiejszych gimnazjach polskich* („Kwartalnik Klasyczny” 1927, R. 5, z. 3, s. 198—207). Nie zaniechał badań w zakresie filologii klasycznej oraz działalności translatorskiej, publikując m.in. popularne studium monograficzne *P[ublius] Vergilius Maro* (Lwów 1933), *Polskie przekłady Horacego**

(*Commentationes Horatianae*. Kraków 1935, s. 28—209) oraz artykuły w „Eos” i „Kwartalniku Klasycznym”. Od około 1930 r. swą twórczość naukowo-literacką Ogrodziński poświęcił głównie badaniom nad dawnym piśmiennictwem śląskim. W 1931 r. Ogrodzińskiego, jako działacza Narodowej Demokracji i zwolennika Wojciecha Korfanteo, przeniesiono przedwcześnie na emeryturę. W 1932 r. wyjechał do Krakowa, gdzie spędził ostatnie lata swego życia, poświęcając się całkowicie pracy naukowej i popularyzatorskiej oraz działalności politycznej. Po Karolu Hubercie Rostworowskim przejął mandat radnego miasta Krakowa z ramienia Narodowej Demokracji. Sprawował go w latach 1936—1939. Mieszkając w Krakowie, nadal utrzymywał żywe kontakty ze Śląskiem. W 1937 r. Instytut Śląski oraz Komitet Wydawnictw Śląskich PAU planowały utworzenie stacji naukowej we Wrocławiu, której kierownikiem miał być Ogrodziński. Inicjatywa nie powiodła się.

W pracach badawczych, w których widoczny jest szczególnie wpływ myśli naukowej Tarnowskiego, wykorzystywał metodę biograficzną, dążył do zebrania i utrwalenia jak największej liczby faktów. Badania opierał na rzetelnej podstawie filologicznej i na konkretnym materiale historycznym: na licznych archiwaliach, dokumentach, odbywał wyprawy naukowe (do Niemiec, Francji, Grecji i Włoch), prowadził częste kwerendy w bibliotekach i archiwach, utrzymywał bogatą naukową korespondencję. Był autorem licznych rozpraw historycznoliterackich opartych na obfitym materiale źródłowym, m.in. *Śląsk w poezji Jana Nikodema Jaronia* („Roczniki TPN na Śląsku” 1931, T. 3, s. 87—120), *Związki duchowe Śląska z Krakowem na przełomie wieków XVIII i XIX* (Katowice 1935). Pisał recenzje i omówienia, np. edycji *Listów Józefa Lompy do J. I. Kraszewskiego z lat 1860—1862* („Roczniki TPN na Śląsku” 1931, T. 3, s. 413—414) oraz poematu Walentego Roździeńskiego *Officina ferraria* („Roczniki TPN na Śląsku” 1938, T. 4). Był autorem ponad 40 biogramów w *Polskim słowniku biograficznym* (m.in. Jerzego Bocka, Norberta Bonczyka, Benedykta Chmielowskiego). Opublikował wiele cennych, starannie opracowanych edycji, m.in. Jana Nikodema Jaronia *Z pamiętnika Górnoślązaka i inne wiersze liryczne* (Katowice 1932). W serii Biblioteka Pisarzy Śląskich wydał Jerzego Bocka *Naukę domową i wyjątki z „Agendy”* (Katowice 1936), Krzysztofa Wintera *Kuźnic śląskich i kopalń opis i oznaczenie krótkie* (Katowice 1937), Norberta Bonczyka *Stary kościół miechowski* (Katowice 1936) i *Górę Chełmską* (Katowice 1938).

Wszechstronna spuścizna naukowa Ogrodzińskiego pozwoliła wykreować nową dyscyplinę: historię dawnego piśmiennictwa polskiego na Śląsku i nakreślić nowe, szerokie perspektywy badawcze. W badaniach ogarniał cały proces historycznoliteracki na Śląsku: od średniowiecza do początków XX w. Z mroku zapomnienia przywołał takie postacie, jak Jerzy Bock, Franciszek Faber, Krzysztof Winter i Samuel Zasadius, spopularyzował niedocenianą dotąd twórczość literacką Norberta Bonczyka i Jana Nikodema Jaronia. Liczne artykuły popularnonaukowe, drobniejsze szkice, recenzje i omówienia drukował m.in. w „Czasie”, „Komunikatach Instytutu Śląskiego”, „Polonii”, „Rocznikach TPN na Śląsku”, „Szkole Śląskiej”. W rozprawie *Stan i potrzeby nauki polskiej w zakresie piśmiennictwa śląskiego* (w: *Stan i potrzeby nauki polskiej o Śląsku*. Red. R. Lutman. Katowice 1936, s. 209—291) wyliczył skrupulatnie zagadnienia literatury śląskiej wymagające uporządkowania i opracowania, wytyczył dalsze kierunki badań naukowych oraz edytorskich. Proponował program wydawniczy, który miałby objąć: bibliografię śląską, śląski słownik biograficzny, zbiór tekstów autorstwa śląskich pisarzy średniowiecznych, tom wierszy poetów śląsko-łacińskich, krytyczne edycje utworów Konstantego Damrota, Jana Kupca, Jana Nikodema Jaronia, Piotra Kołodzieja, Józefa Lompy, Karola Miarki oraz antologię literatury plebiscytowej. Ogrodziński wprowadził do piśmiennictwa naukowego ważne i naukowo nośne pojęcie „polskiego kręgu kulturowego” na Śląsku. Julian Lewański stwierdził, że „pierwszy raz na Śląsku ręką naukowca pomierzono drogę przebytą, wyznaczono dalszą, sprawdzono i opisano sam przedmiot badań”.

Na trwałe zapisał się Ogrodziński w historii literatury swą syntetyczną pracą *Dzieje piśmiennictwa śląskiego* (T. 1. Katowice 1946). Skład drukarski książki został ukończony w sierpniu 1939 r. Uległ jednak całkowitemu zniszczeniu po wybuchu wojny. Udało się zachować jedynie odbitkę korektową i na jej podstawie już w czasie okupacji Ogrodziński przystąpił do ponownego jej wydania, uzupełnionego o *Dodatek*, zawierający materiały bibliograficzne oraz indeks nazwisk. Nie zdążył jednak już należycie opracować i uporządkować tej części książki oraz napisać rozdziału syntetycznego *Ogólna charakterystyka piśmiennictwa śląskiego*. W 20 lat po śmierci Ogrodzińskiego Ludwik Brożek i Zdzisław Hierowski opublikowali w Katowicach całość *Dziejów piśmiennictwa śląskiego*, wprowadzając korekty i uzupełnienia. Jak pisał Stanisław Grzeszczuk w omówieniu tej edycji, był „to rzadki przykład troski o cudzą pracę, szacunku dla cudzego

wysiłku”. Układ syntezy Ogrodzińskiego oparty jest na dziele Gabriela Korbuta *Literatura polska od początków [...]* (pierwsze wyd. 1919—1920, drugie — 1929—1931). Był to stosunkowo zwięzły, pozbawiony przypisów, przewodnik dla studiujących dzieje piśmiennictwa śląskiego. Autor zastosował ujęcie rejestrujące, mało dynamiczne, z bogactwa materiału wyniknął brak hierarchizacji utworów i pisarzy, nie zawsze poddanych należytej selekcji. Synteza nie została dokończona, uzupełniona i skorygowana przez autora, a niektóre jej partie były napisane pośpiesznie. Wpłynęły na to zwłaszcza utrudniony w czasie okupacji hitlerowskiej dostęp do źródeł oraz ciężka choroba Ogrodzińskiego (nowotwór gardła). Ryszard Gansiniec pisał, że Ogrodziński, tworząc *Dzieje piśmiennictwa śląskiego*, „postawił sobie najtrwalszy pomnik”.

Szczególną aktywność w badaniach regionalistycznych wykazał Ogrodziński zwłaszcza w latach 1931—1939. Jan Zaremba pisał o Ogrodzińskim, iż „należał do tych niezbyt licznych indywidualności [...], u których liczy się nie pierwsza połowa, ale druga połowa życia, jako czas w dziele twórczym szczególnie wydajny [...]”. Po wybuchu II wojny światowej Ogrodziński udał się na krótko do Lwowa, skąd z początkiem 1940 r. powrócił do Krakowa, gdzie spędził resztę okupacji. Mimo ciężkiej choroby nadal aktywnie pracował naukowo, w latach 1940—1943 angażował się w Polskim Komitecie Opiekuńczym, a następnie w Radzie Głównej Opiekuńczej, brał też udział w tajnym nauczaniu na kursach uniwersyteckich UJ, w czasie których, w latach 1943—1944, wykładał historię literatury. Wykłady prowadził również we własnym krakowskim mieszkaniu przy ul. Podwałe 3. Plany, których nie udało się już zrealizować Ogrodzińskiemu, to m.in. opublikowanie całej spuścizny Fabera, w tym poematu *Sabothus et Silesia, Muzyki anielskiej* Samuela Ludwika Zasadiusa oraz antologii piśmiennictwa polskiego na Śląsku. Z przygotowywanego do druku przez Ogrodzińskiego trzeciego tomu pism Bonczyka, zawierającego drobne utwory i przekłady, zachował się jedynie rękopiśmienny wstęp. Całkowitemu zniszczeniu w czasie wojny uległy natomiast znajdujące się w drukarni *Szkice z ziemi i historii Prus Królewskich* Damrota.

Początek badaniom nad dorobkiem naukowym Ogrodzińskiego dali Roman Pollak i Julian Lewański. Lewański nazwał Ogrodzińskiego „pierwszym uczonym na Śląsku”, słusznie zwracając uwagę, że autor *Dziejów piśmiennictwa śląskiego* przeszedł jako pierwszy przez wszystkie etapy badań śląskoznawczych w zakresie piśmiennictwa: zdefiniował dyscyplinę, odbywał podróże ba-

dawcze (m.in. w 1936 r., po długich staraniach, na pięć tygodni wyjechał do bibliotek Wrocławia, Laskowic, Oleśnicy, Międzybórz, Wołczyna, Olesna, Kluczborka i Byczyny, w których odkrył zabytki piśmiennictwa śląskiego, a rok później — na Śląsk Cieszyński, gdzie przeprowadził kwerendę w zbiorach bibliotecznych Jana Wantuły w Ustroniu), prowadził kwerendy archiwalne, publikował edycje tekstów, popularyzował wiedzę i stworzył obszerną syntezę materiałową.

Zmarł 20 września 1945 r. w Krakowie, nie doczekawszy druku pierwszego tomu swej syntezy (1946) i tam został pochowany. Z żoną Władysławą z Lechowskich (1895—1960) (ślub 17 lipca 1917 r.) miał synów: Władysława Stefana (ur. 1918), publicystę i prozaika, oraz Stefana Wincentego (ur. 1920), córkę Annę, zamężną Treiderową (ur. 1921), historyka sztuki.

Bibliografia

S. Skimina: *Wincenty Ogrodziński*. „Eos” 1940/1946, z. 1—2, s. 54—57; R. Ganszyniec, J. Lewański: *Wincenty Ogrodziński*. „Pamiętnik Literacki” 1946, z. 3—4, s. 297—301; [Fotografia] „Odra” 1947, nr 12, s. 1; Z. Hierowski: *25 lat literatury na Śląsku*. Katowice 1947, s. 207—208; Idem: *Od wydawcy*. W: W. Ogrodziński: *Dzieje piśmiennictwa śląskiego*. Do druku przygotowali L. Brożek i Z. Hierowski. Katowice 1965; Z. Hierowski: *Życie literackie na Śląsku w latach 1922—1939*. Katowice 1969 (passim); A. Pryszcewska-Kozołub: *Wincenty Ogrodziński — historyk piśmiennictwa śląskiego*. Opole 1969 [bibliografia, s. 99—107]; A. Targ: *Wincenty Ogrodziński jako historyk i biograf Śląska* [maszyn., Biblioteka Śląska w Katowicach, Zbiory Specjalne, sygn. R. 1270 III]; J. Zaremba: *Wincenty Ogrodziński, twórca pierwszej syntezy piśmiennictwa śląskiego*. „Poglądy” 1971, R. 10, nr 13, s. 15; M. Fazan: *Wincenty Ogrodziński*. W: *Polski słownik biograficzny*. T. 23. Red. E. Rostworowski. Wrocław 1978, s. 646—648; S. Grzeszczuk: *Dzieje piśmiennictwa śląskiego*. W: Idem: *W stronę Kochanowskiego. Studia. Charakterystyki. Interpretacje*. Katowice 1981, s. 430—440 [pierwodruk „Zaranie Śląskie” 1966, s. 4, s. 763—769]; D. Rott: *Ogrodzińskiego dzieje piśmiennictwa śląskiego*. „Śląsk. Miesięcznik Społeczno-Kulturalny” 1998, nr 4, s. 48—50; Idem: *Pierwszy uczonec na Śląsku*. „Forum Akademickie” 1998, nr 9, s. 43; Idem: *Synteza Wincentego Ogrodzińskiego po latach*. W: Idem: *Badania dawnego piśmiennictwa w Instytucie Śląskim w Katowicach (1934—1939). Wybrane zagadnienia z dziejów humanistyki na Śląsku*. Kielce 1998, s. 30—42; M. Fazan: *Wincenty Ogrodziński*. W: *Śląski słownik biograficzny*. Seria nowa. T. 1. Red. M. Fazan, F. Serafin. Katowice 1999, s. 202—205; E. Głębicka: *Wincenty Ogrodziński*. W: *Współcześni polscy pisarze i badacze literatury. Słownik biobibliologiczny*. Red. J. Czachowska i A. Szałagan. T. 6. Warszawa 1999, s. 131—132.

Dariusz Rott